

A 8060/7

AARDRIJKSKUNDIG
WOORDENBOEK
DER
NEDERLANDEN,

BEEENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden.

ZEVENDE DEEL.

L. M.

Te Gorinchem, bij
JACOBUS NOORDUYN.

1846.

Dit eiland was vroeger bewoond, doch toenmaals in eenen oorlog met de Ternatanen belegerd, welke, merkende dat zij daarmede niet veel vorderen konden, een touw om eene rots sloegen en dreigden het geheele eilandje mede te slepen. Hierdoor verschrikt gaven zich de onnoozele inwoners over, en sedert is het onbewoond gebleven.

MAULFSMUHLEN of MAULFS, geh. in de heerl. *St. Veith*, hofgerigt van *Wampach*, grooth. *Luxemburg*, kw., arr. en 6 u. N. ten W. van *Diekirch*, kant. en $2\frac{1}{2}$ u. N. O. van *Clerff*, gem. *Weiss-Wampach*.

MAURI of MORI, negerdorp in *Afrika*, in *Oppe-Guinea*, kon. *Fanti*, 2 u. O. N. O. van kaap Corso. Men vindt hier het Nederlandsche fort Nassau.

MAURIK, gem. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Nijmegen*, arr. en kant. *Tiel* (6 k. d., 24 m. k., 9 s. d.); palende N. aan den Rijn, tot aan de stad Wijk-bij-Duurstede en verder aan de Lek, O. aan de gem. Lienden, Z. aan de gem. Lienden, Tiel en Zoelen, W. aan Buren en Beusichem.

Deze gem. bevat de heerl. Maurik en Eck-en-Wiel, benevens de d. Rijswijk en Ravenswaay, en beslaat, volgens het kadaster, eene oppervlakte van 3760 bund. Men telt er 380 h.; bewoond door 479 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 3000 inw., die meest hun bestaan vinden in landbouw en veeteelt, voornamelijk varkensfokkerij, die men bij gewone tijden jaarlijks op eene opbrengst van wel 18,000 guld. kan rekenen. Men treft er zeer goed zaai- en hooiland, benevens uitmuntende boomgaarden aan.

De Herv., die er ruim 2760 in getal zijn, onder welke 900 Ledematen, maken de kerkelijke gem. Eck-en-Wiel, Maurik, Ravenswaay en Rijswijk uit, welke elk eene kerk hebben.

De Evang Luth., van welke men er slechts 4 aantreft, worden tot de gem. van *Tiel* gerekend

De R. K., die sedert 1795 eene kerk te Maurik hebben, zijn er ruim 250 in getal, en maken met die van de overige gem. uit de *Neder-Betuwe* eene stat. uit. — De 5 Isr., die er gevonden worden, behooren tot de ringsynagoge van *Tiel*.

Men heeft in deze gem. vier scholen, als: ééne te Eck, ééne te Maurik, ééne te Ravenswaay en ééne te Rijswijk, welke gezamenlijk gemiddeld door een getal van 380 leerlingen bezocht worden.

MAURIK, heerl. in de *Neder-Betuwe*, prov. *Gelderland*, distr. *Nijmegen*, arr. en kant. *Tiel*, gem. *Maurik*; palende N. aan den Rijn, O. aan de heerl. Eck-en-Wiel en Ingen, Z. aan Ommeren, Tiel en Zoelen, W. aan Rijswijk.

Deze heerl. bestaat uit den pold. van Maurik en eenige uiterwaarden, en bevat het d. Maurik en vele verstrooid liggende huizen. Zij beslaat eene oppervlakte, volgens het kadaster, van nagenoeg 1700 bund. land. Men telt er 180 h., bewoond door 240 huisgez., uitmakende eene bevolking van ruim 1400 inw., die meest hun bestaan vinden in den landbouw.

De Herv., die men er 1250 telt, onder welke 390 Ledematen, maken eene gem. uit, die tot de klass. van *Tiel*, ring van *Ingen*, behoort. De eerste, die hier het leeraarambt heeft waargenomen, is geweest PAULUS COLONIUS, die in het jaar 1611 herwaarts kwam, en in het jaar 1619 naar Grave vertrok. Het beroep is eene collatie van den Ambachtsheer.

De R. K., die er 170 in getal zijn, maken, met de overige uit de *Neder-Betuwe* aan den Rijnkant de stat. van Maurik uit, welke

tot het aartspriesterschap van *Utrecht* behoort, en 220 zielen, onder welke 155 Communikanten, telt. — Men treft er 2 Evang. Luth. en 2 Isr. aan.

MAURIK wordt ter gelegenheid der *Navalia* in 1159 genoemd. Het is waarschijnlijk, dat die heerl. van ouds aan de Heeren van Cuyck en Malsen behoorde, ten minsten Otto, Graaf van *Bentheim* droeg den Hof (Curia in Maudrik), benevens een gedeelte van Malsen, aan den Graaf van *Gelre*, in 1255, ter leen op (1). Heer SEFFATIN VAN MAUDRICK, Ridder, was in 1286 borg voor Graaf REINALD, aan den Graaf van *Holland*; zoodat het te denken is, dat hij den hof en heerlijkheid van den Graaf van *Bentheim* verworven, en daarvan den naam aangenomen heeft. Zijn zoon GERHARD VAN MALDERICK, droeg het slot MALDERICK aan Graaf REINALD tot een open huis op, en ontving het wederom van hem ter leen, den 7 Junij 1297. Hij was den 18 November 1506 reeds overleden, want JOHAN VAN BOSINCHEM, Heer van *Culenburg*, echtgenoot van zijne dochter MARGARIET, had verschil over de erfenis, namelijk over het slot Malderick, dat toen aan de uitspraak van Scheidsmannen onderworpen werd. Deze moet tot zijn voordeel uitgevallen zijn, want den 19 October 1507 beloofde JOHAN, voor zich en voor zijnen zoon HUIBERT, verwekt bij zijne vrouw MARGARIET, dochter van Heer GERHARD VAN MALDERICK, den burg van MALDRICK, welke HUIBERT van den Graaf van *Gelre* ter leen hield, op zijne eigene kosten te zullen bewaren, en voor den Graaf op zijne begeeren te openen; tot nakoming van welke voorwaarden zich de personen verbonden, wijders legde genoemde JAN VAN BOSINCHEM, op den 30 Mei 1512, de belofte af, zijne huizen te MAURIK en te Culenburg den Graaf van *Gelre* te zullen openen, tot nakoming van welke voorwaarden zich tien personen verbonden met verklaring tevens in zijne handen te zullen stellen, Broekland, in het testament van zijnen vader vermeld, en beloofde daarbij zich te onderwerpen aan des Graven uitspraak, aangaande de eigendommen daarvan, en erkende daarbij ook dat de Graaf gelost had de goederen die hij van hem in pandschap gehouden had. Den 2 Augustus 1547 beleende REINALD, Hertog van *Gelre*, JAN VAN CULENBORG, met de uiterwaarden in de diepte van de Lek, gerecht van Maudrik en Wiele (2); vervolgens beloofde de Hertog WILLEM VAN BEIJEREN op den 12 Mei 1409, den Heer van Culenburg niet te zullen manen hem onschuldig te houden, en wegens het huis en slot te MAURIK te vrede te zullen stellen, eindelijk bekende Hertog WILLEM VAN BEIJEREN den 2 December 1415 aan den Heer van Culenburg schuldig te zijn 2000 Eng. nobelen, te betalen uit de renten van Zeeland, bewester Schelde, voor schade die hij aan zijn huis te MAURIK geleden had, wegens het overgeven van gevangenen, in het voordeel van gezegden Hertog (3). Naderhand had hij verschil met den Graaf, dewijl hij de palen van zijn regtsgebied te ver uitstrekke (*dan settende zijn gerichte te verre op de Geldersche aarde*). De Graaf hierover ontevreden zijnde, sloot een verdrag, volgens hetwelk het hoog gerigt aan Gelderland en het dagelijksch gerigt aan de Heeren van *Culenburg* zou blijven. Sedert dien tijd zijn de Heeren van *Culenburg*, met het dagelijksch gerigt en de tienden verleid. Evenwel was nog lang een geslacht van MAURICK

(1) I. A. NYHOFF, *Verzameling van oorkonden*. D. I, bl. 53, noot.

(2) Hetzelfde werk, D. II, bl. 37.

(3) I. A. NYHOFF, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland enz.*, D. I, bl. 68 en *Verzameling der oorkonden*, D. I, bl. 35, 84, 100 en 123, D. III, bl. 292 en 330.

aanwezig, dat in het Ridderschap verschreven was, en *un Ciseav pose en bande* (d. i. eene schaar en bande) tot wapen voerde.

Van *Zwarte* HENDRIK VAN MAUDERICK, kocht GERHARD, Heer van *Culenborg*, in 1452, alle manschap, dat is, Leenmannen van MAURICK (1) zoo dat dit geslacht nog eenige regten, tot de heerlijkheid behorende, behield. In 1698 werd MAURICK, door den Graaf van *Culenborg*, aan ALBERT VAN DEELEN TOT SPANKEREN verkocht, en is naderhand aan de geslachten van DEDEM en MOM gekomen.

Thans wordt deze heerl. in eigendom bezeten door den Heer Mr. J. J. CAEN, Heer van *Hoeckenburg*, Ridder der orde van den Nederlandsche Leeuw, Lid der Ridderschap en van Gedeputeerde Staten van Zuid Holland, woonachtig op den huize Hoeckenburg, te Voorburg.

Het d. MAURIK of MAURICK, oudtijds MALDERICK, ook weleens MORIK gespeld, ligt $6\frac{1}{2}$ u. N. W. van Nijmegen, 2 u. N. N. O. van Tiel, $\frac{1}{2}$ u. W. van Eck, 1 u. O. van Rijswijk, langs den linkeroever van den Rijn, in eene zeer gezonde en vruchtbare landstreek, met afwisselende welige koren- en weilanden, zoo binnen als buitendijks, mitsgaders boomgaarden.

Sommige geleerden houden het voor het oude MANNARITUM, waarvan gesproken wordt in het reisboek van Keizer ANTONIUS, en gronden hun gevoelen daarop, dat deze plaats in eenen charterbrief van het jaar 1425, te vinden bij MATTHAEUS, *de Jure Gladii*, tot tweemaalena genaamd wordt MANDERICK. In andere oude brieven, bij SLICHTENHORST en elders, heet het MALDERICK, ook wel MAUDERIK. De Heer Mr. J. SCHELTEMA, met de Heeren VAN ASCH VAN WIJK en VAN HEUSDE te Utrecht, benoemd in eene commissie, tot opsporing der Romeinsche oudheden, hield het, volgens eenen brief van het jaar 1829, aan den Burgemeester van die gemeente geschreven, waarin over eenen aldaar gevonden penning gehandeld wordt, genoegzaam zeker, dat MAURIK het MAURITITUM is.

De kerk der Herv. was vóór de Reformatie aan den H. MARTINUS, Bisschop van Tours, toegewijd; ook was er eene vikarij gesticht ter eere van de H. CATRARINA. Het is een ruim en wel ingerigt gebouw, zonder orgel, waaraan in 1842 en 1843 belangrijke reparatiën zijn geschied, hebbende Z. M. WILLEM FREDERIK, Graaf van NASSAU, ter gemoetkoming in de kosten, eene subsidie van 600 gulden verleend. Dit gebouw is versierd met eenen zestig Nederlandsche ellen hoogen spitsen toren, waarin eene zware klok, voorzien met het volgende daarin gegoten omschrift:

DE INWOONDERS VAN MAVRICK HEBBEN DESEN LATEN GIETEN ANNO 1645. M. F. S. (2).

De kerk der R. K., dicht bij die der Herv. staande, is in het jaar 1793 gesticht; in 1820 vernieuwd en vergroot, en sedert met een klein orgel voorzien. Zij heeft ook een torentje en eene luiklok, en wordt door eenen wereldlijken Priester bediend. Tot de parochie van *Maurik* behooren de dorpen Ravenswaay, Rijswijk, Maurik, Eck-en-Wiel, Ingen, Ommeren, Lienden, met de buurtschappen Meerten, Aalst en de Marsche, in welke plaatsen zich te zamen niet meer dan 250 R. K., onder welke 135 Communikanten, bevinden. De Priester, die alhier het eerste dienstwerk heeft verrigt, was G. A. VERHOFSTAD.

(1) VAN SPAAN, *Inleiding tot de Historie van Gelderland*, Deel III, bladz. 396.

(2) Deze drie laatste letters beteekenen waarschijnlijk den naam van den giet. r.

Men heeft er eene zeer fraaije, in 1841, geheel nieuw gebouwde school, met twee lokalen, welke ruim 4500 gulden aan het dorp gekost heeft, ingerigt voor 220 leerlingen, bedragende het gemiddeld getal der opkomende 150.

In vooroude tijden moeten er te MAURIK, dat, naar de thans overbodige ruimte der kerk gerekend, veel meer bevolkt moet zijn geweest, onderscheidene kasteelen of burgten hebben gestaan, ten minste overblijfselen als grachten, singels, oude fondamente[n] van buitengewone dikte en bewerking, benevens een aantal hofsteden en die op antique grondslagen rusten, dragen daarvan de ontegenzeggelijkste bewijzen. De molen en het molenhuis trekken in dit opzigt bijzonder de aandacht tot zich. Zij liggen op twee aanzienlijke hoogten, welke door eene diepe gracht of kloof van elkander zijn gescheiden. De hoogten intusschen bestaan geheel uit bouw- en muurwerken, en, blijkens gedeeltelijke uitgravingen in 1842 gedaan, uit kelders, waarin men haardsteden en asch heeft ontdekt. De muren, hier en daar tot drie nederlandsche ellen dik, zijn van binnen van gegoten werk en voorts van baksteen opgetrokken. Hier werd voor eenige jaren geleden, waarschijnlijk in 1804 of 1805, een beeldje van witte gebakken aarde gevonden, hetwelk ongelukkig is weggeraakt. Een gedempte of toegevalen put, welke men voor eenigen tijd ontdekte, is, naar de beschrijving, een Romeinsch werk; zulks is mede het geval met de grondslagen en bouwvallen, welke op de naastgelegene, thans geheel afgebrokene hofstede, aanwezig zijn. Deze, aan den Burgemeester DE ROOY toebehoorende en nog Jonker Mauriks Hofstad geheeten, is waarschijnlijk het reeds in de vijftiende eeuw verwoeste slot der Heeren van MAURIK, doch hetwelk vermoedelijk op Romeinsche grondslagen rustte; voorts dragen de fondamente[n] van Culenborgsch Hofstad, Engelschhof, Marienburg, Ouderhoek, Heuvelstein, Winkelhof, anders Oudenhof genaamd, welke vier eerstgenoemde plaatsen thans tot voorname bouwhoeven zijn ingerigt, de klaarblijkelijkste bewijzen van hooge oudheid. De Winkelhof, van welk uitgestrekt goed de laatste bezitter is geweest de Heer HUIBERT VAN WIJK, die ook tevens is geweest de laatste Rentmeester van de Betuwsche goederen, den grafelijke huizen van Culenborg toebehoorende, is, nadat gemelden Heer H. VAN WIJK daarop een aantal jaren heeft gewoond, en aldaar is overleden, na diens dood, in het jaar 1684, in afzonderlijke percelen publiek verkocht en in onderscheidene handen gekomen, terwijl later al het getimmerte ten eenemaal gesloopt is. Wijders geven de namen Spiegelenburg, door zijne singels, Nederwijk, door den nog aanwezigen vijver, Pierkamp en Kalverkamp door hunne hoogten, en het daaruit van tijd tot tijd uitgegraven wordend puin, geen ongegrond vermoeden, dat ter dier plaatse kasteelen of voorname huizen gestaan hebben. Het heerengoed Ottestein, dat echter van veel later tijd was, is in 1820 geheel gesloopt.

Te MAURIK heeft een kapelletje gestaan, waarnaar nog de omtrek, benevens een weg en opweg naar den dijk, de kapel, de Kapelschestraat en de Kapelsche-opweg genaamd worden. Dit kapelletje, waarvan men zegt dat het er voor CHRISTUS geboorte gestaan heeft, is, als een eigendom van den polder van MAURIK, in 1819 afgebroken en op de fondamente[n], toen ter tijd, eene woning voor den veldschutter getimmerd, zoodat van deze oude Heidensche kapel, niets meer dan alleen de bedekte grondslagen aanwezig zijn.

AARDRIJKSKUNDIG

W O O R D E N B O E K

DER

N E D E R L A N D E N ,

BIJEENGEBRAGT

DOOR

A. J. van der Aa,

ONDER MEDEWERKING VAN EENIGE VADERLANDSCHE
GELEERDEN.

DERTIENDE DEEL.

—

A A N H A N G S E L .

— ❖ ❖ ❖ —

TE GORINCHEM, BIJ
J. NOORDUYN EN ZOON.

—
1854.

§ MATEN (DE STADS-), naain, welken men op sommige kaarten geeft aan een gedeelte van de *Maatlanden*, prov. *Noord-Holland*. Zie *MAATLANDEN (DE)*.

* MATEN (DE WEESHUIS-) is geen pold., maar eene streek lands en maakt een gedeelte van de *Maatlanden* uit.

MATHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *PETERS-EIND*. W.

MATI, kaap in *Oost-Indië*, aan de oostkust van het eil. *Sumatra*.

MATJAN, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MAKJAN*. W.

MATIRIP, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Soerabaja*.

MATRAMAN of MATARAMAN, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Borneo*, resid. *Pontianak*.

MATTAM, rijk in *Oost-Indië*. Zie *MATAN*. W.

MATTAM (RIVIER-VAN-), riv. in *Oost-Indië*. Zie *KATARANG (DE) W.*

MATTEE, kaap in *Oost-Indië*. Zie *KARPAON*. W.

* MATTENBURG. Reg. 14 en 15, staat: 1 el 4 palm 3 duim lees: 0,45 ell. In 1552 werd daarin van wege de heerschappen van Nieuw-Vossemeer een korenmolen gebouwd, die in 1585 werd in brand gestoken, toen men een inval van *PARMA* vreesde, als ook in 1622 toen *SPINOLA* voor *Bergen-op-Zoom* lag. Later werd hij herbouwd in het geh. de *Heensche-molen*. Zie dat woord. W. en A.

MATTHIJS-EIND, geh., prov. *Noord-Brabant*. Zie *PETERS-EIND*. W.

MAUBARA, rijk in *Oost-Indië*, op het eil. *Timor*.

* MAURIK, gem., paalt Z. aan de gem. *Tiel*, *Zoelen* en *Buren* en bevat de heerl. *Maurik*, *Eck-en-Wiel*, *Rijswijk* en *Ravenswaay*.

* MAURIK, heerl. Bl. 759. Het d. *MAURIK* ligt Z. W. van *Eck*. — Bl. 741, reg. 5, staat: *MAURITIUM* lees: *MAURITIUM*.

* MAURITIUS was in 1612 de hoofdplaats van het eil. *Makjan* en had eene kerk en eenen Predikant.

MAURITSBAAI, baai in *Oost-Indië*, aan de westzijde van het eil. *Noesa-Kambangan*.

MAY, gedeelte polderland, prov. *Noord-Brabant*, arr., kant. en gen. 's *Hertogenbosch*, in den pold. *Boscheveld-en-May*.

MAYE (DE), voorm. binnenwater, prov. *Zeeland*. Zie *MAAIJE (DE) W.*

MAYO, eil. in *Oost-Indië*. Zie *MAJAAUW*. W.

MAYO-EILANDJES, eilandengroep in *Oost-Indië*, in de *Zee-van-Celebes*, ten N. van het eil. *Celebes*.

MAYTARRA. Staat: Zie *MITTARA*. lees: Zie *MITARRA*.

MECHELEN, d., prov. *Gelderland*. Zie *MEGHELEN*. W.

MECIMA, adell. h., prov. *Groningen*. Zie *ZORGWIJK (HET HUIS-)*. W.

MEDAIOEN, d. in *Oost-Indië*, op het eil. *Java*, resid. *Rembang*, reg. *Bodjonegoro*, distr. *Pelem*. — Den 22 December 1848 sloeg de bliksem in de *pasanggrahan* aldaar, waarbij *MAAS SÔTI*, een neef van den Regent, het leven verloor, en het gebouw geheel afbrandde.

* MEDDO. Bij een voor eenige jaren in de nabijheid der steenbakkerij het *Goffer*, in de huurs. *Meddo*, gedaan geologisch onderzoek, is het hoogst waarschijnlijk voorgekomen dat aldaar *septaria* gevonden wordt. Er is van gouvernementswege eene commissie benoemd, om deswege een nader onderzoek te bewerkstelligen.

* MEDEMBLIK, gem., heeft eene Bank van Leening. — Bl. 755. Het Koninklijk Instituut voor de Marine is in 1850 naar *Breda* overgeplaatst. — Bl. 757. Men heeft aldaar eene *Stads-Teekenschool*, waarin door 1 onderwijzer aan 30 leerlingen onderwijs wordt gegeven; twee *Stadsscholen*, met 330 leerlingen; eene *Nederduitsche* en *Fransche kostschool*, met 40 leerlingen,